

Elinluovuttajan palvelus – lahja elämälle

”Sairaus, jonka ainoa hoitomuoto on elinsiirto, voi koskettaa yhtä hyvin sinua kuin lähimmäistäsikin. Elinluovutuskortilla ilmaiset tahtosi luovuttaa elimesi ja kudoksesi kuolestasi jälkeen toisen ihmisen sairauden tai vammahan hoitoon. Muista kertoa tahtosi myös läheisellesi.”

Piirros: Seija Nikkilä

Elinluovutus on arvokas kansalaisteko

Eija Peltonen, Tampereen yliopistollisen sairaalan elinluovutuskoordinaattori, sai "Ihmisen parhaaksi" -palkinnon Sairaanhoidtajapäivillä Helsingin Messukeskuksessa vuonna 2014. Hän kuuluu sosiaali- ja terveysministeriön asettamaan asiantuntijaryhmään, joka laati "Elinluovutuksia ja elinsiirtoja koskevan kansallisen toimintasuunnitelman 2015 – 2018". Sen tavoitteena on, että kaikki ne potilaat, jotka sairautensa ja lääketieteellisen arvion perusteella hyötyvät elinsiirrosta, saavat elinsiirteensä oikea-aikaisesti ja yhdenvertaisesti. Tavoitteeseen pääseminen edellyttää, että jokainen mahdollinen elinluovuttaja tunnustetaan. Suomessa olisi tunnistettava vuosittain arviolta 30 aivokuollutta elinluovuttajaa miljoonaa asukasta kohden. Munuaissiirännäinen voidaan saada myös elävältä luovuttajalta, potilaan lähisukulaiselta tai läheiseltä. Tällöin myös hänen hyvinvoinnistaan ja toipumisestaan huolehditaan.

Elinluovutustoiminta on tarkkaan lailla säädettyä ja ohjeistettua. Tarkoituksena on toiminnan läpinäkyvyys, laatu ja turvallisuus, oikeudenmukaisuus ja väärinkäsitysten välttäminen. Istanbulin julistuksen (2008) mukaan elinkauppa on kielletty kaikkialla maailmassa. Suomessa elinkauppa ei ole mahdollista lainsäädännön, Fimean valvonnan ja yhden keskitetyn elinsiirtokeskuksen vuoksi.

Kudoslain muututtua 1.8.2010 omaiset eivät voi enää kieltää elinluovutusta. Aivokuolleiden läheisiltä tiedustellaan, onko tiedossa vainajan oma kanta elinluovutukseen. Ensin omaiselle kerrotaan selkokielellä, mitä aivokuolema ja elinluovutus tarkoittavat. On myös varmistettava, että

he ovat ymmärtäneet asian. Jos vainajan kanta elinluovutukseen on myönteinen (hän on esimerkiksi täyttänyt elinluovutuskortin tai puhunut suostumuksestaan) tai hän ei ole nimenomaisesti vastustanut toimenpidettä eikä ole syytä olettaa hänen vastustaneen sitä, niin hoidon painopiste muuttuu siirännäisen toimintakyvyn turvaamiseen eli aivokuollutta hoidetaan teho-osastolla.

Aivokuolleesta elinluovuttajaksi

Elinluovuttajan hoitotyö on haasteellista, korkeaa tieto-taitoa ja osaamista sekä suurta herkkyyttä ja hienotunteisuutta vaativaa hoitoa. Keskushermoston säätelyn loppumisesta seuraa muutoksia elintoiminnoissa. Samanaikaisesti on huolehdittava potilaan koko ajan muuttuvasta hemodynaamikasta, otettava uusia verinäytteitä, vietävä potilasta mahdollisesti lisätutkimuksiin, huolehdittava yhteyden-

**SANO KYLLÄ
ELINLUOVUTUKSELLE.**

Suomessa satoja ihmisiä odottaa uutta elintä. Joka vuosi elinsiirtoa odottavia menehtyy, koska sopivaa siirteintä ei saada ajoissa.

**SANO KYLLÄ ELINLUOVUTUSKORTILLA.
KERRO TAHTOSI LÄHEISILLESII.
VÄLITÄ TIETOA ETEENPÄIN.**

www.kyllaelinluovutukselle.fi

ELINLUOVUTUSKORTTI

Minä _____

Luovutan elimeni ja kudokseni kuolemani jälkeen toisen ihmisen sairauden tai vamman hoitoon.

Pvm, allekirjoitus _____

Kerron tahdostani myös läheisilleni.

Kansikuvassa Eija Peltonen Lapin luonnon helmassa Tays:n retkeilyjaoston Ylläksen retkellä

pidosta muihin hoitoon osallistuviin tahoihin, joita ovat elinsiirtokoordinaattorit, leikkaussalihenkilökunta, röntgen, laboratorio, SPR, neurokirurgit/neurologit ja anestesiologit. Samalla tuetaan usein sossissa olevia surevia läheisiä.

Omaisten kohtaaminen

Aivokuolleen hoito on raskasta ja ristiriitaisia tunteita herättävää toimintaa. Aluksi on toivoa paranemisesta, mutta seuraavassa hetkessä kaikki toivo on mennyt. Tilanne on omaisille lohduton. Omaisia kunnioittava käytös, inhimilliset sanat, empaattisuus, läsnäolo ja kuuntelu luovat omaisen luottamukselle perustan. Jokainen kohtaminen on ainutlaatuinen ja vaatii hoitajalta hyvää valmistautumista ja sanavalintojen miettimistä. Toisaalta kohtamista ei voi mitenkään harjoitella etukäteen, sillä on vaikea edes kuvitella niitä moninaisia tilanteita, taustoja, onnettomuuksia ja sairauskohtauksia, joiden takia omaiset nyt surevat aivokuollutta läheistään ja hänen elämänsä päättymistä. Potilasta ei esineellistetä, vaan hänestä puhutaan kunnioitavasti ja ihmisarvoisesti. Sairaalateologin mukanaolo ja rukous tuo monille lohtua. Mikään uskontokunta ei kiellä elinsiirtoa, koska siinä tehdään hyvää toiselle ihmiselle, joten monille omaisille oma uskonto voi olla voimavara.

Eija Peltonen kertoo soittavansa elinluovuttajan kuoleman jälkeen omaiselle – tämän niin halutessa - muutaman kuukauden päästä. Se jää salaisuudeksi, kuka elimen on saanut, sitä ei kerrota. Syynä on se, että siirron saanut voi elää mahdollisimman normaalia elämää. Surun jakamisesta ja toisaalta elämän jatkumisesta ja vaikeuksien voittamisesta keskustelu kuitenkin vahvistaa usein niin omaista kuin hoitajaa.

Jatkoajan saaneet

TAYS, jossa Eija Peltonen työskentelee, on yksi Suomen elinluovuttajasairaaloista. Suomessa elinsiirrot tehdään Helsingin yliopistollisen keskussairaalan elinsiirtokeskuksessa, joten elinten vastaanottajien leikkaustoiminta keskittyy sinne.

Potilasjärjestöt julkaisevat lehdissään siirränäisen saaneiden henkilöhaastatteluja, asiantuntijoiden artikkeleita sekä tietoa liittojen ja yhdistysten tapahtumista, teemapäivistä ja kuntoutuskursseista. Munuais- ja maksaliitto julkaisee Elinehto-lehteä, Hengityслиiton lehden nimi on Hengitys ja esimerkiksi Sydänliiton yksi potilasjärjestöistä julkaisee lehteä Sydänlapset ja -aikuiset. Vaikka uusi elämä herättää suuren kiittollisuuden ja elämänlaatu paranee ja elinikä pitenee, sopeutuminen, parantuminen ja sitoutuminen esimerkiksi hylkimisenestolääkitykseen eliniäksi voi herättää ristiriitaisiakin tunteita ja ahdistusta.

”Luonto on ollut aina lähellä sydäntäni. Sieltä olen saanut voimaa. Luonnosta nauttiminen alkaa jo takapihaltani. Pari vuotta sitten toteutin pitkäaikaisen haaveeni ja kiipesin Kilimanjaron huipulle - kuvan otin lentokoneen ikkunasta.

*Ruoveden Siikaneva on sielunmaisemaani”,
Eija Peltonen kertoo.*

Oma innostus etiikkaan ja hoitotyössä kehittämiseen

”Vuonna 1971 tuli voimaan laki aivo-kuolemasta kuoleman määrittäjänä jolloin voitiin alkaa ottaa elimiä aivokuolleilta potilailta. Minä olen työskennellyt teho-osaston sairaanhoitajana jo vuodesta 1979 lähtien. Valitsin omaksi erikoistyökseni elinluovutuksen eli aloin kehittää ja kartoittaa elinluovuttajiksi sopivien potilaiden tunnistamista ja heidän hoitotyötään, koska mielestäni oli niin hienoa, että heidän palvelemisensa kautta jonkun todella sairaan ihmisen elinaikaa voitiin pidentää ja elämänlaatua parantaa”, Eija Peltonen kertoo.

Hän on määrätietoisesti kehittänyt elinluovuttajan laadukasta hoitoa, johon kuuluu niin kliinistä hoitotyötä, kouluttamista, elinluovutustoiminnan seurantaa ja auditointia, henkilökunnan asennekartoitusta, kansainvälisiin konferensseihin osallistumista kuin omaisten kohtaamiseen ja tukemiseen liittyvien henkilökunnan valmiuksien ylläpitämistä sekä moniammatillista yhteistyötä tutkimusprojekteissa. Hänellä on ollut mahdollisuus suorittaa hyvin monenlaisia ”täsmäopintoja” täydentääkseen työssä tarvittavia taitoja. Hän kokee saaneensa selkeyttä ja siunausta ajatus- ja kehittämistyöhönsä. Eija Peltonen arvostaa myös työnantajansa kannustusta sekä erityisesti ylihoitaja Riitta Unkilan pitkäjänteistä ja kollegiaalista tukea asiantuntijasairaanhoitajuudessa. Nyt suurin haaste on koordinoida oman erityisvastuualueen (tuleva sote-alue) sairaaloita ja vastata alueellisesta koulutuksesta.

Tampereen yliopistollisen keskussairaalan asiantuntijasairaanhoitaja, elinluovutuskoordinaattori Eija Peltosta kävi haastattelemassa Riitta Sointu 21.3.2016

Lähteet:

- Elinluovutusta ja elinsiirtoja koskeva kansallinen toimintasuunnitelma vuosille 2015 – 2018. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2014:14, stm.fi/julkaisut Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy, Tampere 2014
- Peltonen Eija, Luoma Linda, Uosukainen Tuija: Teho- ja valvontahoitotyön opas, Kustannus oy Duodecim (2015)
- Pirkko Friberg, Marja Kivitalo, Eija Peltonen, Kyllikki Pessi, Terhi Salonen, Pia Simola: Elinluovuttajan laadukkaan hoidon kehittäminen. PSHP julkaisuja 7/1998
- Laki ihmisen elimien, kudoksien ja solujen lääketieteellisestä käytöstä (2.2.2001/101), kudoslaki

*Eija Peltonen,
elinluovutuskoordinaattori,
asiantuntijasairaanhoitaja, Tays*

